

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการสื่อสารในสภากาแฟของประชาชน ในจังหวัดตรัง มีระเบียบวิธีวิจัยดังนี้คือ เป็นลักษณะงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยแนวคิดด้านปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) เป็นแนวทางในการศึกษาหาความรู้ เกี่ยวกับความรู้สึกรู้สึกนึกคิด และความหมายที่มนุษย์สร้างขึ้น ตามระบบวังคมและวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งแตกต่างกันออกไป โดยที่ผู้วิจัยสามารถสัมผัสกับข้อมูลตรง และนำข้อมูลนั้นมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมแต่ละแห่งเพื่อให้เห็นลักษณะองค์ประกอบรวมมากที่สุด

การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย

การเลือกกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยอาศัยการเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงโดยแยกตามลักษณะชาติพันธุ์วิทยา ซึ่งประกอบด้วยประชาชนในเขต หมู่เขา หมู่เล และหมู่ตลาด เพื่อให้ผลวิจัยตรงกับปัญหานั้นและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้มากที่สุด ซึ่งกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย 4 กลุ่ม คือ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชนในเขตเทศบาลนครตรัง อำเภอเมือง หมู่ตลาด กลุ่มเป้าหมายในเขตเทศบาลตำบลย่านตาขาว อำเภอย่านตาขาว หมู่ตลาด กลุ่มเป้าหมาย ในเขตตำบลปะเหลียน (หมู่เขา) ในและกลุ่มเป้าหมายในเขตตำบลเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน

โดยสามารถแยกออกเป็นดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชาชน จำนวน 19 คน แบ่งเป็นในเขตอำเภอเมือง จำนวน 6 คนและเขตอำเภอย่านตาขาวจำนวน 7 คน เขตตำบลเกาะสุกร จำนวน 7 คนและเขตตำบลปะเหลียนใน จำนวน 2 คน
2. กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้นำชุมชนจังหวัดตรัง จำนวน 13 คน

ขั้นตอนการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลในลักษณะการวิจัยภาคสนาม (Field Research) เพื่อสัมผัสกับข้อมูลที่มาจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรมตามสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง ทั้งนี้ต้องได้รับความช่วยเหลือและการให้ข้อมูลจากความรู้สึกแท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้นผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการวิจัย หลังจากได้สังเกตการณ์เบื้องต้นในสนาม ดังนี้

1. ค้นหาประชาชนที่จะทำสนทนากลุ่มในอำเภอเมืองและอำเภอยานตาขาว โดยขอความช่วยเหลือจากสมาชิกในชุมชนที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัว และมีความคุ้นเคยกับผู้วิจัยอยู่เดิม ให้แนะนำร้านอาหารที่เป็นที่รู้จักในชุมชน หลังจากนั้นขอความร่วมมือกับเจ้าของร้านอาหารให้แนะนำผู้วิจัยเพื่อทำความรู้จักกับประชาชนที่มานั่งร้านอาหารเป็นประจำ
2. ผู้วิจัยสร้างความสัมพันธ์ พร้อมกับขอนัดวันเวลา ในการจัดทำสนทนากลุ่ม โดยจะเริ่มจัดทำสนทนากลุ่ม ในอำเภอเมืองก่อนอำเภอยานตาขาว
3. สัมภาษณ์และดำเนินการสนทนากลุ่ม โดยผู้วิจัยดำเนินการเป็นพิธีกรในการดำเนินการสนทนากลุ่ม เป็นเวลาประมาณ 1 – 2 ชั่วโมง
4. ค้นหากลุ่มผู้นำชุมชน จากการสอบถามสมาชิกในชุมชนและจากบุคคลที่ทำสนทนากลุ่มแล้วจึงได้รับโทรศัพท์แนะนำตัวผู้วิจัยกับผู้นำชุมชน บอกวัตถุประสงค์ในการวิจัย หลังจากนั้นได้ขอ นัดเวลา สถานที่ เพื่อขอสัมภาษณ์
5. ผู้วิจัยเข้าพบผู้นำชุมชน และทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยเริ่มจากความสัมพันธ์และลงมือเก็บข้อมูล
6. ทุกขั้นตอนผู้วิจัยได้ใช้ภาษาท้องถิ่นภาคใต้เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมาย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสนทนากลุ่ม (Focus groups) เพื่อให้ข้อมูลละเอียดและมีมุมมองที่ลึกซึ้ง ผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูลวิธีนี้จากประชาชนในเขตอำเภอเมืองและอำเภอยานตาขาว โดยผู้วิจัยดำเนินการเป็นพิธีกรซักถามประเด็นที่น่าสนใจ หลังจากนั้นจะได้เตรียมตัวเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้นำชุมชน
2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview) ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งคำถามแบบ

เจาะจง เฉพาะประเด็นที่ลึกซึ้งและจุดที่ต้องการสนใจเท่านั้น โดยไม่ต้องเกรงหรือเกรงใจจริงในทุกขั้นตอนแต่อย่างใด

3. การสังเกตการณ์ (observation) โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีสังเกตแบบมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวิจัย ทั้งการสังเกตแบบบรรยากาศทั่วไป สังเกตบรรยากาศของร้านกาแฟ และสังเกตบรรยากาศในการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ประกอบการวิจัยครั้งนี้

4. การสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ ประกอบการวิจัยด้วยเช่นกัน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการวิจัยที่ไม่สามารถนำข้อมูลมาแจงนับได้ จึงต้องให้ความสำคัญกับเครื่องมือการเก็บรวบรวมที่ให้ความสำคัญกับความรูสึกนึกคิดเกี่ยวกับมนุษย์ โดยมีเครื่องมือที่สำคัญดังนี้

1. กรอบคำเพื่อจัดทำสนทนากลุ่ม ตั้งคำถามเพื่อให้แต่ละคนแสดงความคิดเห็นต่อรูปแบบการสื่อสารในสภากาแฟ ตามความจริงในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่อย่างเปิดเผยและเสรี โดยมีแนวทางการตั้งคำถามดังนี้

- คำถามทั่วไป
- คำถามเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารในสภากาแฟของประชาชนในจังหวัดตรัง

2. แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกสำหรับผู้นำชุมชน เป็นการตั้งประเด็นคำถามที่เตรียมไว้ล่วงหน้า โดยมีแนวคำถามเป็นลักษณะคำถามปลายเปิด (Open Question) เพื่อเปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ โดยไม่มีการปิดกั้นความคิดเห็นทุกประการ โดยมีแนวทางของแบบสอบถามแบ่งได้ดังนี้

- คำถามทั่วไป
- คำถามเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารในสภากาแฟของประชาชน
- คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้นำชุมชนต่อศักยภาพของสภากาแฟใน

การพัฒนาชุมชน

3. เทปบันทึกเสียง สมุดจดภาคสนาม (Field note) และกล้องถ่ายรูปเพื่อเก็บรายละเอียดของข้อมูลให้ครบถ้วนมากที่สุด

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาซึ่งมีความเชี่ยวชาญพิเศษพิเศษเป็นผู้ตรวจสอบแนวทางการสัมภาษณ์เพื่อตรวจสอบความครอบคลุมของคำถาม การสื่อความหมาย ในการตั้งประเด็นคำถามให้ตรงตามที่ต้องการมากที่สุดตลอดกระบวนการวิจัย

ความเชื่อถือได้ของข้อมูล

1. การเริ่มลงมือเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายทั้ง 2 กลุ่ม ผู้วิจัยได้สร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้น ด้วยการแนะนำตัวเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายโดยใช้ภาษาท้องถิ่น พร้อมกับขอความร่วมมือให้กลุ่มเป้าหมายเปิดเผยข้อมูลที่เป็นจริง และเห็นประโยชน์ของการวิจัย ทำให้ได้รับข้อมูลที่น่าเชื่อถือ

2. ผู้วิจัยได้ทดสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล ขณะที่รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายทั้ง 2 กลุ่ม โดยพิจารณาว่าข้อมูลที่ได้ออกคล้อยกับข้อมูลเดิมที่มีอยู่หรือไม่เป็นระยะ ๆ

3. ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากประชาชนและผู้นำชุมชน มาพิจารณาดูรวมกันว่ามีความสอดคล้องหรือแตกต่างกันมากน้อยแค่ไหน

4. หลังการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละครั้ง ผู้วิจัยทำบันทึกภาคสนาม (Field note) และจัดแยกหมวดหมู่ประเภทข้อมูลแบบคร่าว ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างครบถ้วน ไม่ตกหล่นจนขาดความน่าเชื่อถือ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ คือลงมือวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากที่ได้สร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มาจากมุมมองของคนใน ขณะเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แนวคิดทฤษฎีเป็นแนวทาง เพื่อสร้างสมมติฐานชั่วคราว ข้อสรุปชั่วคราว และมีการตรวจสอบข้อมูลเป็นระยะ จนเก็บข้อมูลแล้วเสร็จ

การวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้คือ

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะทำ

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอาศัยแนวคิดการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วิทยาประกอบกัน (Ethnography) ประกอบกัน ทั้งนี้ในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลแบบสามเส้าเป็นการแสวงหาข้อมูลจากแหล่งที่ต่างกันคือประชาชนทั่วไป และผู้นำชุมชน โดยนำข้อมูลจากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกมาเปรียบเทียบซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้การทำงานวิจัยครั้งนี้เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมย่อยในชุมชน จึงต้องใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตามแนววิจัยชาติพันธุ์วิทยาประกอบ เพื่อให้มองเห็นองค์รวมจากวัฒนธรรมย่อยมากขึ้น โดยผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่สนใจศึกษา รูปแบบการสื่อสารในสภากาแฟของประชาชนในจังหวัดตรังคือ รูปแบบในการมีปฏิสัมพันธ์ (interaction) แบบแผน (patterns) กฎเกณฑ์ (rules) สัญลักษณ์ (symbols) ตลอดจนการอธิบายความหมาย (meanings) ของสัญลักษณ์ต่างๆ (ปาริชาติ สถาปิตานนท์:2542)

โดยผู้วิจัยยังสังเกตการณ์บรรยากาศของสภากาแฟเพื่อประกอบการวิเคราะห์ด้วยในทุกขั้นตอนการวิเคราะห์ในงานวิจัยครั้งนี้ด้วยเช่นกัน

สำหรับประเด็นการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย

1. รูปแบบการสื่อสารในสภากาแฟของประชาชนในจังหวัด
2. ประเด็นของการสื่อสารในสภากาแฟและ
3. ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนต่อศักยภาพของสภากาแฟในการพัฒนาชุมชน

โดยผู้วิจัยมีลำดับขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. จำแนกประเภทของข้อมูล
2. เปรียบเทียบข้อมูล
3. สร้างข้อสรุปแบบอุปนัยตามลักษณะงานวิจัยเชิงคุณภาพผสมผสานกันกับกรอบ

วิธีวิจัยเชิงชาติพันธุ์วิทยา